



# Lärares föreställningar om genus: resultat från en mixed method -studie

Morlin Schubert, student på masterprogrammet i didaktik

# Problemet

- barn växer upp i starkt könsuppdelad värld. (leksaker, färger, förväntningar på beteende, egenskaper)
- vuxenvärlden: sexualisering av kvinnor, mäns våld mot kvinnor, ojämt fördelad makt, inflytande
- exempel: tillåten krypavstånd, aktivering av bebisar, upprördhet tolkas som ledsenhet vs trötthet...
- -> stereotype threat: man underpresterar om man upplever sig vara exempel för sitt kön
- MEN konsensus att flickor och pojkar är lika, kan lika, ska behandlas lika i skolan/ förskolan (läroplaner)
- mätbar skillnad på gruppnivå: flickors psykiska ohälsa, pojkars bristande prestationer



# Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka lärares genusföreställningar i relation till elever. Undersökningen kopplas till olika klassrumsaktiviteter som ingår i undervisningsplaneringen.

Följande forskningsfrågor ska besvaras:

- 1) Vad förväntar sig lärare av elever av olika kön under olika aktiviteter i klassrummet?
- 2) Hur tror lärare att olika aktiviteter i klassrummet tas emot av elever av olika kön?
- 3) Hur resonerar lärare om vad som kan tänkas gynna eller missgynna elever av olika kön?

Med andra ord uttryckt undersöker jag lärares föreställningar om hur elever är och vad de *kan* (1), om vad de *gillar* (2) samt vad som *gynnar* dem (3).



# Bakgrund

- stereotyper i skolan: "Pojkar anses ge uttryck för tävlan och konkurrens, avståndstagande från skolarbetet, låg ambition och låg uthållighet samt visar beteenden som att söka och få mer uppmärksamhet av läraren, ta stor del av talutrymmet eller att störa arbetet och få tillsägelser. Flickor anses vara ambitiösa och uthålliga och visa beteenden som att stödja, hjälpa, samarbeta, söka konsensuslösningar, arbeta självständigt samt att de söker mindre kontakt med och får mindre uppmärksamhet av lärare." (Wedin 2021:190f)
- observationsstudier där barn betraktas som aktör för sitt eget genusskapande, men tex Eidevald (2009) visar att vuxna starkt påverkar barns beteenden och föreställningsvärld
- observationsstudier där lärare gör skillnad på elever efter kön
  - typ av frågor i NO (Eliasson & Sørensen 2019) (öppna samma, slutna (60% p)
  - mognadsföreställningar, f hjälpare spontant (Karlsson 2003), handuppräkring (Baxter 2003)
  - Eidevald 2009: p och f tar samma positioner, men bemöts olika (vänta, frågor, hjälp, ledsen/arg, aktiv/lugn)

# Bakgrund

- intervjustudier där lärare gör skillnad efter kön
  - påstådd antipluggkultur (Zimmermann 2018), (observationer + intervjuer), i själva verket tre kulturer: antipluggkultur, ingen ansträngningskultur, pluggkultur
  - mognad: exempel f större socialt-emotionella färdigheter (Matheis et al 2020), prestationsvilliga även vid ointressant, kunna disciplinera sig själva (Perander et al 2020)
  - mellanstadiepojkers självkänsla för läsning påverkas av lärares stereotypa föreställningar (Retelsdorf et al 2015)
  - Implicita genusessentialistiska föreställningar påverkade lärares rekommendation till skolinriktning (naturvetenskaplig eller språklig). Explicita föreställningar påverkade inte. (Nürnberg et al 2015)
  - Högpresterande pojkar är genier och högpresterande flickor flitiga (Hussenius et al 2014)

# Bakgrund

- ingen eller bara liten skillnad:
  - matematik talang eller hårt arbete (grundskola USA): kön påverkar inte kunnandet i matte och matte kräver inte heller talang (explicita föreställningar) (Copur-Gencturk & Quinn 2020)
  - implicita föreställningar i förhållande till yrkesval: ingen skillnad, inlärningsstilar: små skillnader (de Kraker-Pauw et al 2016) (manliga STEM-lärare något högre på genusnormativa föreställningar, flickor lär sig mer läraryggt, pojkar mera fritt)

Viktigt i forskning om genusföreställningar och normer: olika platser i världen och olika tidpunkter i samma land kan visa stora skillnader, snabbföränderligt tema/ideologi





# Teori

## Teacher Beliefs (föreställningar)

- A belief “serves as a guide to thought and behaviour.” (Borg 2001)  
Belief handlar om kognition (mental process), innehåller tidigare erfarenhet och/ eller förvärvade subjektiva kunskaper. Omedvetna eller medvetna. Kan påverka handling.
- kognitionstrappa: känsla – attityd – belief/föreställning

## Genus som görande

- kön = kvinnlig, manlig (definition tex: 3G)
  - genus = feminin, maskulin (femininitet, maskulinitet) (könsroll, socialt kön)
    - genus finns på tre plan: individuellt, strukturellt, symboliskt (Harding 1986)
    - definition: “kulturellt skapad maktordning relaterad till föreställningar om manligt och kvinnligt.” (Ambjörnsson 2003:12)
  - Hirdman (1988): genussystem = dikotomi och hierarki, skapas genom *socialisering*
  - genusgörande (West & Zimmerman 1987), genus som görande av stereotyper
  - lärares roll i genusgörandet: genus som praxisgemenskap, **community of practice** (Pechter 2007)
    - lärare medskapare för elevers genusgörande
- 
- 



# Metoder



- mixed method pga explicita och implicita beliefs (+ social önskvärdhet)
- KVAL+kvan, mål: jämna ut svagheter med kvalitativa samt kvantitativa metoder
- pragmatism (pluralistisk ontologi)

## kvalitativ

Datinsamling:  
semistrukturerade intervjuer (7)

Analys:  
kvalitativ innehållsanalys (QCA)

## kvantitativ

Datinsamling:  
enkät (74) med vignetter och likertskafrågor

Analys:  
statistisk bearbetning

(normalfördelade svar, mer än 30 per grupp,  
t-test)







# Metoder

## kvalitativ

exempel ur intervjuguide:

- Upplever du att vissa av dessa aktiviteter tilltalar flickor eller pojkar som grupp speciellt mycket?  
Om nej: ser du något mönster att vissa aktiviteter tilltalar andra elevgrupper mer än andra? (tex prestationsnivå, funktion, socioekonomisk bakgrund, etnicitet osv)
- gynnar....
- beter sig olika....
- lågpresterande + stökiga
- högpresterande + uttråkade

## kvantitativ

- tre vignetter/ fall
- fem frågor: "Hur sannolikt [1-6] tror du att följande är? [..] Kommer [x] att...
  - öka z måluppfyllelse?
  - minska störande beteenden?
  - underlätta för passiva att aktivera?
  - missgynna andra elever?
  - upplevas som roligt av z?
- hälften svarade pojkar, hälften flickor
- personliga frågor och extrafrågor sist
- Microsoft Forms via MDU



# Resultat

*Lärare ser inte kön, men om de ser kön, följer de stereotyper.*

Intervjuer: Fyra huvudteman:

- “lärare ser inte kön”
- “lärare ser kön”
  - “femininitetsstereotyper” och “maskulinitetsstereotyper”
  - lärares vilja att motverka att skillnader skulle få negativa konsekvenser.



# Resultat

## Intervjuerna

- lärare (vill) motverkar könsnormers påverkan
- lärare ser inte kön
- lärare ser kön
- lågpresterande/ stökiga elever behöver närhet och struktur
- högpresterande behöver utmaning och ansvar
- femininitetsstereotyp (tyst, flitig, disciplinerad, ansvarstagande flicka):
  - flickors psykiska ohälsa
  - flickor gillar att resonera
  - flickor gillar att prata och samarbeta
  - flickor ogillar att synas
  - flickor gynnas av inlämningsuppgifter
  - duktig flicka
- maskulinitetsstereotyp (högljudd, oflitig, odisciplinerad, ansvarslös pojke)
  - pojkars sämre språk (läsning, uttryck)
  - pojkar gillar att ha kontakt med läraren
  - pojkar gillar struktur
  - pojkar gillar lek och tävling och praktiska moment
  - pojkar gillar att prata
  - pojkar gynnas av slutna uppgifter
  - manligt geni



# Resultat



Ansvarskänsla och mognad – att kunna sköta sina egna studier är femininint kodat

## Intervjuerna

1) Vad förväntar sig lärare av elever av olika kön under olika aktiviteter i klassrummet?

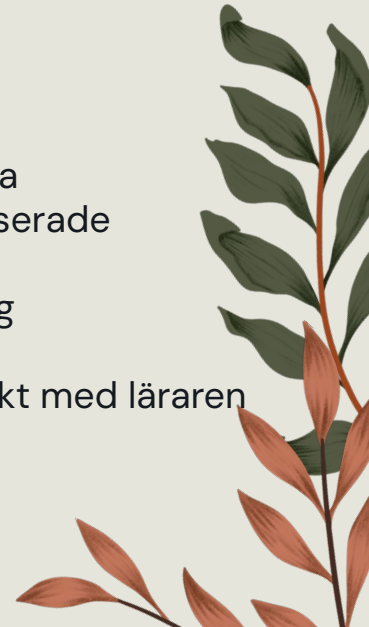
Lärare förväntar sig främst skillnader som kopplas till prestationsnivå, men *om* könsskillnader finns, så:

- är flickor tysta
- är flickor disciplinerade
- är flickor mogna
- är flickor, eller vill vara, högpresterande
- blir flickor stressade
- kan flickor uttrycka sig
- kan flickor ta ansvar
- finns duktiga flickor

Tysta flickor och busiga pojkar: femininitets- och maskulinitetsstereotyper

Tre fenomen: den duktiga flickan, flickors stress och det manliga geniet

- är pojkar högljudda/ busiga
- är pojkar inte studieintresserade
- kan pojkar inte läsa
- kan pojkar inte uttrycka sig
- kan pojkar inte ta ansvar
- söker och får pojkar kontakt med läraren
- tappar pojkar fokus och
- finns manliga genier.



# Resultat

## Intervjuerna

2) Hur tror lärare att olika aktiviteter i klassrummet tas emot av elever av olika kön?

Lärare tycker inte att kön spelar större roll än till exempel klass, men *om* det gör det, så:

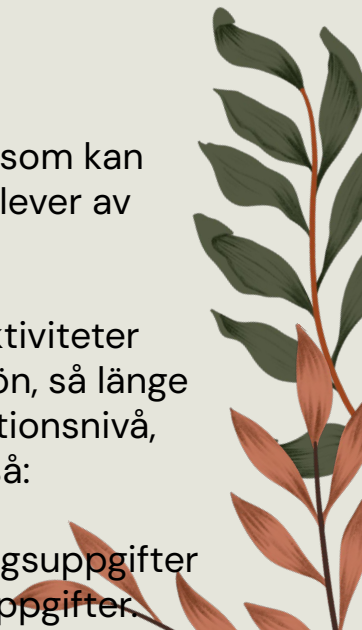
- gillar flickor grupparbete
- gillar flickor att jobba ensamt
- gillar flickor tydlighet
- gillar flickor diskussioner
- gillar flickor resonemang
- gillar flickor inlämningsuppgifter
- ogillar flickor presentationer

- gillar pojkar slutna uppgifter
- gillar pojkar tävling och lek
- gillar pojkar att prata och
- gillar pojkar praktiska moment.

3) Hur resonerar lärare om vad som kan tänkas gynna eller missgynna elever av olika kön?

Lärare upplever inte att olika aktiviteter gynnar eller missgynnar olika kön, så länge de inte också pratar om prestationsnivå, men om en könsskillnad finns, så:

- gynnas flickor av inlämningsuppgifter
- gynnas pojkar av slutna uppgifter.



# Resultat



## Enkäten

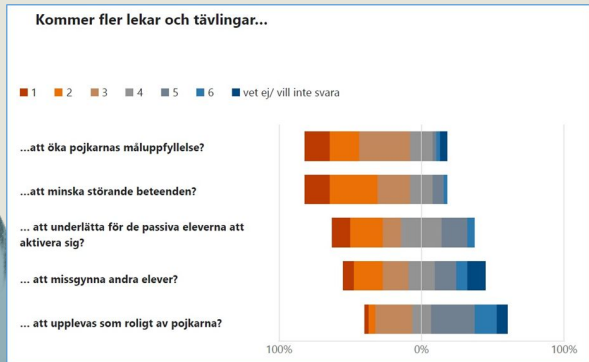
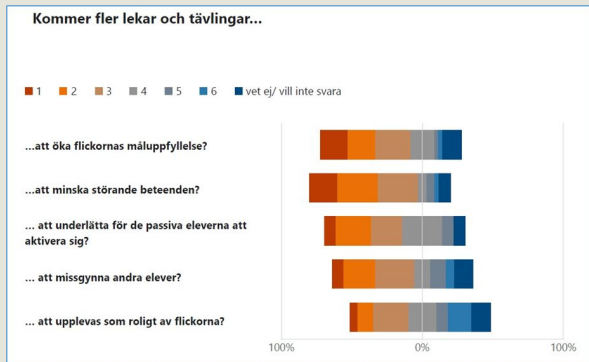
- nästan inga skillnader signifikanta
- respondenterna ansåg inte att de tre klassrumsaktiviteterna skulle ge mycket nytta
  - fritextsvar: vet för lite, beror på varför de underpresterar/är stökiga, skapa relation...



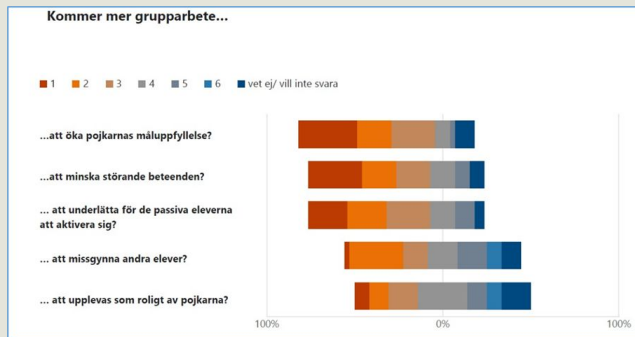
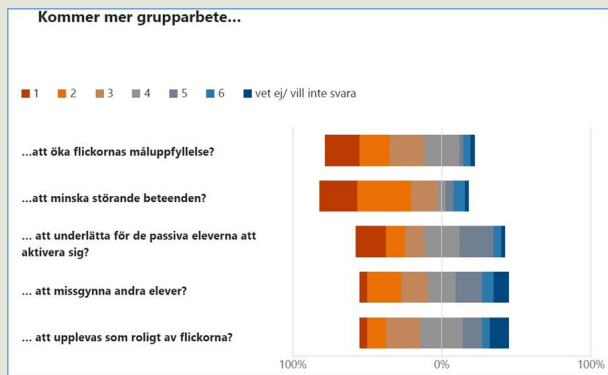
# Resultat

## Enkäten

Exempel: lekar + tävlingar (medel pojkar)



Exempel: grupparbeten (medel flickor)



statistisk signifikans för: lågpresterande flickor ökar måluppfyllelse och aktiverar sig mer med grupparbeten



# Resultat

## Enkäten

Tilläggsfrågor: kön sågs inte vara en relevant kategori i skolan

Tror du att pojkar och flickor har olika önskemål och behov vad gäller undervisningen?



■ ja ■ nej ■ vet ej

Tror du att hög- och lågpresterande elever har olika önskemål och behov vad gäller undervisningen?



■ ja ■ nej ■ vet ej

Tror du att det finns andra elevkategorier (t.ex. olika socioekonomiska bakgrund) som spelar roll för hur undervisningen och klassrumsaktiviteter landar hos eleven?



■ ja ■ nej ■ vet ej




# Diskussion

- enkäten och intervjuerna överens: lärare ser inte kön, men om de gör det följer det stereotypa mönster
- om resultaten tyds tillsammans: tydligt mönster: "Lärare tänker metod-didaktiskt och mycket individuellt när de tänker på vad elever behöver och önskar. Genus är inte något lärarna aktivt tänker på när de planerar sin undervisning."
- risk för feltolkning pga metod och populationsstorlek
- metoddiskussion:
  - intervjuerna inte "rika" nog, inga varför-frågor, för lite underlag för förståelse
  - oklart om och hur lärare skiljde på kön och genus (kön vs sociala konstruktioner)
  - minnen alltid felkälla
  - minnen går inte att kvantifiera med direkta frågor: även ett minne hade berättats trots 1000 avvikande minnen... (därför oklart hur starka teman är)
  - enkäten: likertskalsteg påverkar standardavvikelse och därmed signifikans
  - vignetterna inte validerade, kanske för implicita/otydliga?
  - urvalet kanske inte representativt (vet ej bortfallet, men antagligen över 90%)



# Diskussion



- När lärare vill prata om annat än kön, tex ångestproblematik eller NPF: kan det vara ett sätt att dölja könsdiskussion, då flickor oftare diagnosticeras med ångest och fler pojkar med NPF?
  - Beskrivningarna av lågpresterande elever överlappade till viss del med beskrivningar av pojkar.
  - Pojkar beskrivs i intervjuerna på två sätt:
    - den tystare, som vill ha struktur, tydlighet, gärna sitter ensamt med boken, jobbar med faktakunskap som går att beta av och bli klar med.
    - den högljudda, stökiga pojken som gillar diskussioner, vara aktiv och synas.
    - -> Dessa två "typer" påminner om Connells delaktig respektive hegemonisk maskulinitet (Connell 2003).
  - Flickor beskrivs mer enstämigt
  - praxisgemenskap som självuppfyllande profetia, tex mognad vs behov av struktur och styrning
  - praxisgemenskap: jobba med flickor att ta plats, vara fysiskt nära lågpresterande pojkar
- 



# Diskussion



- risk för dubbelbestraffning
  - i samhället görs skillnad på flickor och pojkar, men skolan ska vara neutral
  - flickors stress beklagas, men kanske kommer från "duktiga flickan"-pressen, att behöva ta ansvar, vara disciplinerad
  - flickor socialiseras till passivare roll, men ska sedan ta plats
  - mognadsföreställningar där pojkar möter färre förväntningar än flickor



## Bidrag till forskningsläget:

- beror på vad eleverna visar: är det könsskillnad eller ej?
  - Vem blir t.ex. stressad av vad? Vem gillar vad?
- nästa steg: observationer av lärares beteende (som Eidevald 2009 gjorde i förskolan)

# Genus och skola

## - att tänka och forska vidare

- Hur kan lärare arbeta genusmedvetna i praktiken? I olika ämnen? Finns det skillnader, svårigheter, möjligheter?
  - Hur arbetar ni kring relationen genus och undervisningsaktiviteter?
  - Hur kan man arbeta praktiskt med normkritik i de olika skolformerna, förskola, grundskola, gymnasiet?
  - Hur kan föreställningar om genus och jämställdhet påverka elevers möjligheter i skolan?
- 
- Vad behöver vi forska om? Vilka kunskaper saknas eller behövs?
  - Hur kan forskning om genus och jämställdhet i skolan bedrivas?